

Секція 6
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 368(477)

О. С. Савич,
аспірант ОНЮА

**МІЖНАРОДНИЙ ПОГЛЯД НА НЕДЕРЖАВНІ ФОРМИ
СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ, ЇХ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ
(НА ПРИКЛАДІ ПРИВАТНИХ ПЕНСІЙ)**

У наш час захист громадян від бідності перестав бути головним змістом соціальної політики західноєвропейських держав. Слабкою ланкою стало пенсійне забезпечення в старості.

Починаючи з 70-х рр. безперервно скорочувалась народжуваність, що вкрай несприятливо вплинуло на співвідношення між працюючими та пенсіонерами. У Франції, наприклад, частка осіб віком від 60 років у загальній чисельності населення складає нині приблизно 20%, до 2020 р. вона зросте до 27%, а в 2040 р. — переступить 30% рубіж [1].

Через тридцять років Європа, Північна Америка і Японія можуть постати перед лицем чергової серйозної кризи: старіння населення погрожує світовій економіці. Це буде пов'язано не тільки із збільшенням витрат на пенсійне забезпечення. У Західній Європі зростає тривалість життя, а це продовжує середній термін виплати пенсій. Крім того, безробіття скорочує тривалість трудового життя, зменшує кількість платників пенсійних внесків і звужує податкову базу. До того ж за останні роки збільшується кількість працівників, які виходять на пенсію достроково. А оскільки в західноєвропейських країнах розмір гарантованої пенсії, у порівнянні із колишньою заробітною платою високий, фінансування постає під загрозу.

Ця тенденція може підірвати фінансову систему всього світу, оскільки з часом все більша частина бюджетів найбагатших держав і значна частка активів фінансових структур витрачатиметься на виплати пенсій та медичне обслуговування літніх людей, відзначає WSP [2].

Дослідження, проведене Центром стратегічних та міжнародних досліджень і фінансовою групою Citigroup показало, що, навіть, якщо уряди індустріально розвинених держав не збільшуватимуть розміри пенсій своїм немолодим громадянам і залишать їх на нинішньому рівні, то до 2050 р. витрати на пенсійні виплати сягнуть 30% від внутрішнього валового продукту цих країн. Це вдвічі більше, ніж сьогодні. Витрати на медичне обслуговування складуть 7,6% ВВП.

З найсерйознішими проблемами зіткнеться Європа, де в останні десятиліття існує вкрай низький рівень народжуваності, високий рівень пенсійних виплат і малий пенсійний вік. У Франції до 2050 р. літні люди споживатимуть дві третини ВВП. В Японії в середині сторіччя на це витратиться 17,2% ВВП. США, завдяки великому числу емігрантів і високій народжуваності знаходяться в більш виграшному положенні: до 2050 р. пенсійні витрати зростуть до 2,8% ВВП, медичні витрати — до 7,4% ВВП [3].

Нинішня ситуація в світовій економіці вказує на те, що її зростання не зможе компенсувати зростання соціальних відрахувань. Таким чином, майбутні пенсіонери, які знаходяться в розквіті сил сьогодні, можуть просто не зможуть забезпечити собі гідну старість.

Існують різні думки щодо пропозиції із запобігання кризі, яка насувається: 1 — збільшення пенсійного віку; 2 — перерозподіл витрат із забезпечення в старості з урахуванням економічної доцільності та справедливості; 3 — зниження розмірів державних пенсій і ставка на максимальний розвиток комерційних пенсійних та страхових компаній.

Деякі країни світу, такі як Швеція, Норвегія, Італія та Німеччина, вже зробили кроки, щоб запобігти подібному розвитку подій. Проте експерти вважають, що для цього знадобиться переглянути всю систему працевлаштування.

Вивчаючи міжнародний погляд на недержавні форми соціального страхування треба приділити увагу працям таких вчених, як В. Адема, О. Т. Ахунтов, К. Бехрент, Н. Б. Болотіна, В. П. Девіс, Е. Джеймс, М. Інерхант, О. О. Попов, В. І. Степанцов, Д. Тамбурі [4]. Їх труди приділяють увагу дослідженню практики використання приватних пенсій, їх ролі, значущості, ефективності у різних правових системах. Вони сприяють формуванню точки зору, що до світових процесів, допомагають визначитись у тенденціях розвитку соціального страхування.

Вивчаючи альтернативні форми соціального страхування держав по всьому світу, необхідно приділити увагу деяким питанням.

Міжнародне співтовариство за допомогою низки угод закріпило перелік невід'ємних прав людини і громадянина. Серед яких вагоме місце займають соціальні права. А оскільки велика кількість держав закріпила у своєму Основному Законі положення про те, що вони є соціальними, то вони мають на меті забезпечити достойний соціальний рівень життя своїх громадян. У зв'язку з чим, завжди знаходяться в пошуці кращої системи соціального забезпечення, в рамках якої вагоме місце належить пенсійному страхуванню. А світовий досвід свідчить про те, що його альтернативна форма є ефективною.

Досвід створення та реформування пенсійних систем у кожній країні є унікальний та неповторний. Кожна держава має особливу, притаманну лише їй специфіку. Це впливає на формування законодавчого забезпечення. Але між країнами існують спільні риси правових основ функціонування та розвитку приватних систем пенсій.

Україна не є виключенням з переліку соціальних держав. Вона прагне підвести державні гарантії соціального забезпечення до міжнародних соціальних

стандартів. В країні проходить процес становлення нової пенсійної системи, невід'ємною складовою якої є приватні системи пенсій. І він набуває все більш поширений розвиток.

Право людини на гідне соціальне забезпечення визнане світовим співтовариством, як природне невідчужуване право людини. Це право відноситься до основних соціальних прав людини. Воно знайшло своє закріплення у низці глобальних та регіональних конвенцій, які повністю, або частково присвячені соціальним правам: Всесвітня декларація прав людини (1948), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966), Декларація соціального прогресу та розвитку (1969), Конвенції та рекомендації МОП, Європейська соціальна хартія (1961) та інші (понад 70 міжнародних угод).

В теперішній час сформувалась чітка, дворівнева система міжнародних угод, в рамках яких були вироблені та знайшли своє закріплення деякі положення соціального забезпечення, як права на соціальне страхування. Це загальний (Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, низка конвенцій та рекомендацій МОП та інші) та регіональний (Європейська соціальна хартія, Міжамериканська конвенція з прав людини та інші) рівні. Регіональні норми за своїм змістом не суперечать засадам, закладеним в актах всесвітнього характеру, а деталізують, конкретизують їх. Міжнародна регламентація соціального забезпечення у найбільшій мірі розвинута у рамках європейського регіону. Це такі акти, як Європейська соціальна хартія (1961 р.; переглянута у 1996 р.), Європейська конвенція соціального забезпечення (1972), Хартії основних соціальних прав трудящих (1989), Європейський кодекс соціального забезпечення (1990) у Регламентах та Директивах Європейського Союзу у питаннях соціальної політики та трудових правовідносин.

Однією з можливостей реалізації міжнародних соціальних стандартів є альтернативне соціальне страхування. Його поява зумовлена ринковою трансформацією суспільства, яка впливає на зміни у соціальній сфері. В існуючій на сьогодні, у більшості країн з перехідною ринковою економікою, системі соціального захисту зберігається значний уклін у бік пасивних форм підтримки, а це означає, переважно, бюджетне фінансування соціальних нужд населення. Механізм обов'язкового страхування функціонує не в повну силу, оскільки порушені базові принципи його формування, відсутнє належне правове забезпечення. У важких економічних умовах це означає фактичну беззахисність населення.

В цьому скрутному становищі реальну допомогу можуть надати структури громадянського суспільства, формування яких відноситься до числа базових функцій соціальної держави. Світовий досвід підтверджує, що діяльність недержавних інституцій у соціальній сфері ефективна, їм лише потрібно надати можливість працювати. Так, більшість зарубіжних фондів обов'язкового соціального страхування являються недержавними структурами. В економічно розвинутих державах участь недержавної системи соціального страхування у залученні інвестицій у національну економіку велика. Доля внесків по довгостроковому страхуванню життя перевищує 6–13% валового внутрішнього продукту. В Європі резерв по цьому виду страхування перевищує 1,3 трильйона євро [5].

Система соціального захисту повинна об'єднувати, з одного боку, відповідальність особи за формування умов свого життя, а з другого — солідарне соціальне страхування. В цьому разі буде переважувати принцип особової відповідальності, бо особа безпосередньо прийматиме участь у формуванні та фінансуванні свого соціального забезпечення. Як бачимо, цей принцип найкраще проявляється в роботі недержавних організацій соціального страхування.

Що стосується міжнародно-правового врегулювання альтернативного соціального страхування (недержавного пенсійного страхування), то це повністю віднесено до відома національного законодавства. Міжнародні документи лише передбачають цю можливість, у відповідності з п. 1 ст. 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права: «Кожна держава, яка приймає участь у цьому пакті зобов'язана в індивідуальному порядку та у порядку міжнародної допомоги та співпраці прийняти, у максимальних межах ресурсів, міри для того, щоб забезпечити поступово повне здійснення передбачених у Пакті прав усіма належними засобами, включаючи, вчасності, прийняття законодавчих заходів» [6]. Ще один приклад — це Конвенція 102 МОП «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (1952). Ст. 6 вказує на те, що держави — учасниці Конвенції можуть вирішувати поставлені перед ними завдання за допомогою страхування, яке не є обов'язковим за законодавством держави у відношенні осіб, що підлягають забезпеченню [7].

Приватна пенсія в останні роки є важливим інструментом для реформи держави соціального благоденства. Вона складає життєздатну альтернативу державній пенсії. Це уявлення підтверджують такі міжнародні організації, як Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Організація економічної співпраці та розвитку (ОЕСР), Економічна та соціальний рада ООН (ЕКОСОП), в політичних рекомендаціях яких відзначається посилення ролі приватної пенсії [8].

Приватні пенсії тісно пов'язані із зайнятістю в більшості країнах світу. Вони здійснюються за допомогою працедавця повністю, або частково. Спостерігається зв'язок між сумами вкладу та подальшим рівнем вигод [9].

Фактично, недавні реформи пенсії прагнули перемежати суспільно-приватне змішування прибутку протягом старості в багатьох країнах світу. В цьому періоді «диверсифікації», передбачається, що приватне постачання пенсії компенсує зменшуваний рівень державних пенсій. Але поява приватних пенсій для багатьох країн — нова розробка. Комбінація державних і приватних пенсій складає пакет прибутку для багатьох сімей [10].

Державні і приватні пенсії взаємозалежні, ступінь і форма взаємодії змінюється. Державні і приватні пенсії замінюють або доповнюють одна одну. Заміна між державним і приватним постачанням існує там, де пенсіонери, переходять від державного страхування пенсії в приватну схему. Додаткове взаємовідношення знайдене в країнах, де професійні пенсії націлені на збільшення суспільних благ до встановленого рівня, але зменшують, оскільки суспільні блага підіймаються.

Участь у приватних схемах пенсій може бути обов'язковою, згідно із зако-

ном, або заснованою на колективних договорах, або контракуючим зовнішнім варіантом, який дозволить людині замінити державне приватним постачанням. Близька інтеграція приватних схем пенсії часто також залучає регулювання приватних схем через законодавство і спостереження державними органами. Крім того, уряди прагнуть гарантувати певні стандарти в постачанні безпеки прибутку в старості. Крім того, приватні пенсії, можливо, субсидуються через систему податку [11]. Приватні пенсії можуть прийняти на себе різні функції в межах пенсійної системи країни, в близькій взаємодії з державними схемами пенсії.

В країнах, де державні пенсії обмежують себе постачанням мінімальної гарантії прибутку в старості, приватні пенсії використовуються, для того щоб підтримувати життєві стандарти в похилому віці. Якщо державні схеми пенсії пропонують сильний пов'язаний з прибутками компонент з відносно високими рівнями їх заміни, приватні пенсії прагнуть мати обмежену важливість, як в термінах обхвату населення, так і рівня забезпечених вигод. В таких країнах як: Бельгія, Канада, Німеччина, Італія, Норвегія, Швеція і Сполучені штати домінують державні схеми пенсій. Державні пенсії потребують доповнення з боку приватного постачання в Австралії, Данії, Фінляндії і Нідерландах, також як і, у деякій мірі, Великобританія. В більшості країн останньої групи, приватні пенсії обов'язкові за законодавством або за колективним договором і складають єдину, повну систему пенсії. В країнах з більш домінуючою державною схемою пенсії, приватні пенсії в значній мірі залишаються індивідуальною ініціативою (за винятком Норвегії та Швеції, де приватні пенсії вводяться через колективні договори). Вище викладений перелік систем пенсій запобігає якій-небудь однозначній категоризації країн. В таблиці наведена пробна класифікація.

		Приватні схеми пенсії	
		Обов'язкові	Добровільна дія
Державні схеми пенсії	Єдина ставка пенсії	Нідерланди Фінляндія, Данія (Сполучене Королівство)	Австралія
	З елементом комплексного прибутку	Норвегія Швеція	Бельгія Канада Німеччина Італія Сполучені штати

Вивчаючи міжнародну практику у сфері пенсійного забезпечення, можна виділити три напрями її розвитку: 1 — держава зобов'язується повністю утримувати громадянина після його виходу на пенсію, надаючи суму пенсії, еквівалентну його заробітку; 2 — державна пенсія доповнюється системою недержавного пенсійного забезпечення і має на меті забезпечувати додатковий прибуток у разі припинення трудової діяльності (крім пенсій по державних сис-

темах) для окремих професійних груп; 3 — людина сама бере на себе турботу про забезпечення собі додаткового доходу по виходу на пенсію за допомогою індивідуального накопичення капіталу у приватних страховиків.

Що стосується законодавчого забезпечення, то можна виділити два типи країн: в одних країнах правова база підтримує єдину пенсійну систему, та забезпечує додаткові надбавки до пенсії, в інших — законодавство створює правову базу для розвитку двоскладової системи, задаючи напрямки для розвитку двох встановлених зверху систем або комбінованих систем: обов'язкового державного до приватного пенсійного страхування та, як правило, гарантує скромний рівень загального пенсійного забезпечення.

Російська Економічна Спілка пропонує виділити три категорії державної системи пенсійного забезпечення відповідно до їх передбачуваних цілей:

1. Державні системи, що передбачають високий ступінь відшкодування доходу: особи, що виходять на пенсію та мають повний період страхування або мешкання в країні (35–45 років), мають право на пенсію в розмірі, що значно перевищує 50% їх заробітку відповідно до встановлених в країні правил його визначення. До цієї категорії можуть бути віднесені державні системи пенсійного забезпечення наступних країн: Австрія, Бельгія, Іспанія, Італія, Німеччина, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція. (Наприклад, у Німеччині розмір пенсії складає 60% заробітку для осіб, що сплачували страхові внески протягом 40 років; в Австрії — 79,5% заробітку за умови сплати внесків протягом 45 років, в Італії — 80% заробітку за умови сплати внесків протягом 40 років і в Іспанії — 100% заробітку за умови сплати внесків протягом 35 років; у Франції сукупний розмір пенсії по двох системах за наявності повного періоду страхування складає 70% заробітку, в Швеції — більше 60% і в Швейцарії — 60%).

2. Державні системи, які передбачають середній ступінь відшкодування доходу: особи, що виходять на пенсію та мають повний період страхування або мешкання в країні (35–45 років), мають право на пенсію в розмірі, близькому до 50% їх заробітку відповідно до встановлених в країні правил його визначення. До цієї категорії можуть бути віднесені основні державні системи пенсійного забезпечення таких країн як: Нідерланди, Нова Зеландія, США, Великобританія, Данія, Норвегія, Японія. У Нідерландах пенсія по державній системі виплачується у фіксованому розмірі, рівному мінімальній заробітній платні. У Норвегії, починаючи з основної пенсії у фіксованому розмірі, її загальний розмір змінюється залежно від величини заробітку: менше 50% заробітку і вище при відносно високих його розмірах, і значно вище в решті випадків.

3. Державні системи, які передбачають низький ступінь відшкодування доходу: особи, що виходять на пенсію, і мають повний період страхування або мешкання в країні (35–45 років) мають право на пенсію в розмірі менше 50% їх заробітку відповідно до встановлених в країні правил його визначення. До цієї категорії можуть бути віднесені пенсійні системи наступних країн: Австралія, Ірландія, Канада [12].

В економічно розвинутих країнах спостерігається тенденція по зближенню державних і приватних систем. Створюється чіткіша правова основа для при-

ватних систем. В міру того, як приватні системи розвиваються, вони в цілому ряду відносин все більшою мірою втілюють в собі риси основних систем. Це явище наголошується в багатьох країнах і, особливо, у Франції.

Зв'язок між державним і приватним секторами проявляється також в тому, що в національній політиці у сфері пенсійного забезпечення беруться до уваги всі джерела пенсійного прибутку. Деякі країни, таким чином, встановили бажані загальні пенсійні цілі, що досягаються шляхом сумісних зусиль держави і приватних структур. У Нідерландах, наприклад, створений в 1969 р. пенсійний комітет рекомендував, щоб сукупний розмір державної і приватної пенсії складав 70% заробітку перед виходом на пенсію. У Швейцарії законодавством про обов'язкове професійне страхування передбачається ув'язка розмірів пенсій по даній системі з державною системою пенсій у фіксованому розмірі так, щоб сукупні виплати по двох системах в середньому складали 60% заробітку [13].

Що стосується України, то зараз відбувається реформа усієї системи соціального забезпечення, передбачена Концепцією соціального забезпечення населення України, схваленою Верховною Радою України 21 грудня 1993 р., Основними напрямками соціальної політики на 1997–2000 рр., затвердженими Указом Президента України від 18 жовтня 1997 р., Основними напрямками реформування пенсійного забезпечення в Україні, схваленими Указом Президента України від 13 квітня 1998 р. [14]. Відповідно до поставлених цілей та завдань реформи відбувається перебудова усієї системи соціального забезпечення, стратегічною ціллю якої є впровадження ринкових механізмів.

Як свідчить міжнародний досвід одним з необхідних елементів ефективно працюючої пенсійної системи є приватне пенсійне забезпечення. За умови ефективно організації, прибуткового інвестування, забезпечення надійності і належного регулювання, воно сприятиме підвищенню доходів пенсіонерів.

Україна прагне враховувати цей досвід та намагається впровадити ринкові організаційно-правові моделі соціального забезпечення. Суттєвий вплив на здійснювані реформи справляє те, що Україна визначила для себе у якості стратегічного напрямку соціально-економічну інтеграцію із Європейським Союзом з метою забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір [15].

При проведенні пенсійної реформи, у переважній більшості постсоціалістичних країн, міжнародні донорські організації надавали дуже активну підтримку. Найактивнішим з них було АМР США, яке надавало технічну допомогу майже всім постсоціалістичним країнам, за винятком Росії. Світовий банк також був причетним до цієї діяльності у більшості країн, але в меншому обсязі в Україні, Росії і Болгарії. Обсяг допомоги з боку донорських організацій був різним. Одним із показових є приклад Казахстану, де, за даними Азійського банку розвитку, вважається, що на фінансування періоду переходу від колишньої до нової системи було витрачено 200 млн доларів США. У той же час Росії, Світовим банком було надано лише 1,5 млн доларів США для фінансування освітньої програми для населення. Дані про джерело фінансування допомоги у Польщі невідомі. Однак нова комп'ютерна система у ZUSi

коштує за офіційними даними 150 млн доларів США, і важко повірити, що вона була виділена з доходів бюджету [16].

Інформаційну підтримку проведення пенсійної реформи надає Агентство США по міжнародному розвитку. За допомогою компанії ЛАСО і Асоціації пенсійних і соціальних фондів 21–23 жовтня 2003 р. в Києві відбулася міжнародна конференція «Пенсійне забезпечення в постсоціалістичних країнах: досягнення, помилки і задачі». Фахівці країн СНД, Європи і США ділилися досвідом, розказували про помилки і проблеми створення дієздатної системи недержавного пенсійного забезпечення.

На конференції багато уваги приділялося питанням впровадженню цивілізованого недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ), що є особливо актуальним для нашої країни на даному етапі.

З інформацією про стан справ на українському ринку НПЗ і планах роботи його регулятора — Державної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг — виступив голова Держкомфіна Віктор Суслов. Головною задачею фахівців відповідного департаменту Комісії, за його словами, буде підготовка нормативної бази для роботи недержавних пенсійних фондів (НПФ) протягом наступного року, як це наказано Законом. Як повідомив Віктор Суслов, в даний час його відомство завершує аналіз роботи НПФ, які були створені за раніше чинним законодавством. Таких пенсійних фондів 38. До 1 січня 2004 р. Комісія планувала зробити повний аналіз стану кожного з цих фондів і розробити рекомендації по перекладу і перереєстрації їх відповідно до Закону або перетворенню в інші типи фінансових організацій.

Особливу заклопотаність Віктора Суслова викликає достатньо велика кількість заявок на створення НПФ. За його словами, «практично всі банки першої десятки або навіть двадцятки мають намір створювати такі фонди, майже всі крупні українські підприємства і монополісти виробничої сфери мають намір створювати свої фонди». Але, як заявив пан Суслов, «на першому етапі реєстрації фондів Комісія проводитиме достатньо жорстку політику, прагнучи до створення невеликої кількості ефективно працюючих НПФ» [17].

Зараз реформування пенсійної системи в Україні розвивається у двох напрямках:

По-перше, Верховною Радою України прийняті закони про загальнообов'язкове і добровільне пенсійне страхування. В них враховано як позитивний, так і негативний досвід наших сусідів: Російської Федерації, Польщі, Угорщини, тобто країн, що недавно розпочали пенсійні реформи, а також деяких інших країн, у тому числі і країн Латинської Америки, які раніше розпочали реформування пенсійних систем. Досвід проведення пенсійної реформи в цих країнах, хоч і не є ідентичним українському, проте має деякі спільні риси.

По-друге, спочатку Указом Президента України, згодом прийнятим Законом України «Про проведення експерименту в житловому будівництві на базі холдінгової компанії «Київміськбуд», ухваленим позаминулого року, та прийнятим нещодавно Верховною Радою України минулого скликання Законом «Про внесення змін до Закону України «Про проведення експерименту в жит-

ловому будівництві на базі холдінгової компанії «Київміськбуд» визначено певні реформаторські кроки в пенсійній системі. Зокрема, банку «Аркада» дозволено створити Пенсійний та Дитячий фонди, на рахунки яких залучаються кошти фізичних та юридичних осіб. Ці кошти не включаються до сукупного оподаткованого доходу осіб, що внесли кошти, та осіб, на чію користь здійснені такі внески. При цьому, юридичним особам дозволено перераховувати до згаданих фондів та включати до складу валових витрат, що не оподатковуються, 10% валового доходу. На вказані кошти не нараховуються також збори на обов'язкове пенсійне страхування та на обов'язкове соціальне страхування. Суттєва деталь експерименту — кошти згаданих Пенсійного та Дитячого фондів потрапляють в довірче управління банку, використовуються виключно на придбання іпотечних сертифікатів та формування оперативного резерву, тобто, без дотримання правил диверсифікації, що ставить систему у її нинішньому вигляді перед загрозою фінансового скандалу [18].

Аналіз світового досвіду створення систем пенсійного забезпечення свідчить, що необхідність упровадження недержавних систем пенсійного забезпечення прийнята сьогодні більшістю розвинутих країн і сприймається на всіх рівнях управління представниками різних верств населення. Використання недержавних джерел фінансування пенсій в розвинутих країнах перевірене часом. Уряди цих країн зацікавлені в створенні могутнього приватного інституту додаткового пенсійного забезпечення, що дозволяє понизити соціальне навантаження на державу. Адже, основна мета проведення будь-якої державної політики — підтримка і підвищення добробуту населення.

Уряди створюють сприятливі умови для розвитку приватного сектора та розвитку партнерських відносин з державними інститутами в соціальному секторі. Це пов'язано з тим, що зменшується кількість людей, залежних від підтримки держави; створюються умови для того, щоб держава зосередилась на пенсійному забезпеченні найменш захищених верств населення; ліквідується необхідність надмірно збільшувати державні соціальні програми.

В умовах економічної кризи в Україні приватне пенсійне забезпечення не може відбуватися за рахунок скорочення обсягу прав особи в рамках обов'язкового державного страхування, воно має носити саме додатковий характер, а державна пенсія має забезпечувати прожитковий мінімум. Перехід пенсійного забезпечення на ринкові засади зовсім не означає усунення держави від обов'язку щодо соціального забезпечення громадян. Як засвідчує міжнародний досвід, тільки там реформи виявились ефективними, де у пенсійному забезпеченні значну роль відіграла держава, яка має не тільки встановити «правила гри» — розробити та прийняти відповідні нормативно-правові акти, основними з яких є закони «Про загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення», «Про недержавні пенсійні фонди», але й взяти на себе роль гаранта щодо забезпечення права людини на пенсійне забезпечення. Саме так визначено роль та місце держави у Посланні Президента України Верховній Раді України [19].

Безумовно, неможливо за короткий термін збудувати ідеально функціонуючу і відладжену систему пенсійного забезпечення, про що свідчить і міжнарод-

ний досвід. Для створення повноцінної системи потрібно, як мінімум, десятиліття, особливо в українських умовах. Проте необхідно враховувати міжнародний досвід і запозичити найкраще.

Література

1. Следующий кризис мировой экономики будет пенсионный // <http://www.newsru.com>
2. Пенсионеры уничтожат мировую экономику // <http://www.washprofile.org>
3. Следующий кризис мировой экономики будет пенсионный // <http://www.newsru.com>
4. Adema W., Einerhand M. The growing role of privat social benefits // Labour Market and Social Policy Occasional Papers. — 1998. — № 32. — P. 24–31; Ахуптов О. Т. Роль государства в развитии накопительных пенсионных систем // США, Канада: Экономика, политика, культура. — 2003. — № 1. — С. 65–76; Behrendt C. Privat pension — a viable alternative? // International Social Security Association. — 2000. — Vol. 53. — P. 3–25; Болотіна П. Б. Піддержавне пенсійне забезпечення в Україні: окремі правові питання запровадження // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. — О., 2000. — Вип. 7. — С. 94–101; Davis E. P. Private pensions in OECD countries: The United Kingdom // Labour Market and Social Policy Occasional Papers. — 1997. — № 21. — P. 3–14; James E. New systems for old age security: Theory, practice, and empirical evidence // World Bank Policy Research Working Papers. — 1996. — № 1766. — P. 3–21.
5. Смирнов И. В жизни всякое бывает. Застраховался — трудись спокойно // Парламентская газета. — 2001. — № 98. — С. 34.
6. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах от 16 декабря 1966 года // Международные акты о правах человека: Сб. док. / Сост. В. А. Каркашкин, Е. А. Лукашева — М., 2000. — 750 с.
7. Конвенція МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 г. // Міжнародне законодавство про охорону праці: Концепції та рекомендації / Упоряд. Е. М. Теличко. — К., 1997. — Т. 3. — С. 249–256.
8. Christina Behrendt Privat pension — a viable alternative? // International Social Security Association. — 2000. — Vol. 53. — P. 3–25.
9. James E. New systems for old age security: Theory, practice, and empirical evidence // World Bank Policy Research Working Papers. — 1996. — № 1766. — P. 3–21.
10. Davis E. P. Private pensions in OECD countries: The United Kingdom // Labour Market and Social Policy Occasional Papers. — 1997. — № 21. — P. 3–14.
11. Adema W., Einerhand M. The growing role of privat social benefits // Labour Market and Social Policy Occasional Papers. — 1998. — № 32. — P. 24–31.
12. Системы государственного и частного пенсионного обеспечения: мировой опыт // <http://www.gcss.ru>
13. Там само.
14. Урядовий кур'єр. — 1994. — 22 січ.; 1997. — 30 жовт.; 1998. — 23 квіт.
15. Затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 року // Урядовий кур'єр. — 1998. — 18 черв.
16. Таггарт Г. М. Досвід реформування пенсійної системи у країнах Східної Європи та СНД у порівнянні з проведенням пенсійної реформи в Україні // <http://www.pension.kiev.ua>
17. Пенсионная реформа (Украина) // <http://www.npftppf.ru>
18. Таггарт Г. М., Кіча Т., Падточій Б. Досвід чилійської пенсійної реформи спотворюється та пастирливо пропущується Україні. Чи варто українцям долати пенсійні Алпи? // Україна Бізнес. — 2002. — 14–21 черв., № 25 (576). — С. 13.
19. Болотіна П. Б. Піддержавне пенсійне забезпечення в Україні окремі правові питання запровадження // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. — О., 2000. — Вип. 7. — С. 100.